Δημιουργικά επαγγέλματα και ευημερία: η περίπτωση του ελληνικού κλάδου design

Έλλη ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ, ΑΠΘ

Θανάσης ΚΑΛΟΓΕΡΕΣΗΣ, ΑΠΘ

Βασίλης ΑΥΔΙΚΟΣ, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Η θεωρία της υποκειμενικής ευημερίας αποτελεί μια πρόσφατη προσέγγιση στην οικονομική επιστήμη η οποία εστιάζει σε παράγοντες οι οποίοι δεν μπορούν να εκτιμηθούν με τους συμβατικούς οικονομικούς δείκτες, όπως είναι το ΑΕΠ ή το εισόδημα. Το βασικό επιχείρημα των υποστηρικτών της υποκειμενικής ευημερίας είναι ότι η οικονομική μεγέθυνση είναι μόνο ένα μέρος της εξίσωσης που αφορά την ευημερία των ανθρώπων (Ovaska and Takashima, 2006). Σύμφωνα με τον OECD (2013), η υποκειμενική ευημερία είναι «οι καλές νοητικές καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένων όλων των διαφορετικών αξιολογήσεων, θετικών και αρνητικών που κάνουν οι άνθρωποι για την ζωή τους, και οι συναισθηματικές αντιδράσεις των ανθρώπων σε σχέση με τις εμπειρίες τους».

Υπάρχουν δύο προσεγγίσεις της υποκειμενικής ευημερίας (Ryan και Deci, 2001), η ηδονιστική και η ευδαιμονική προσέγγιση. Το μεγαλύτερο μέρος των ερευνητών υιοθετεί την ηδονιστική προσέγγιση (πχ. Diener, 1984, Stiglitz et al., 2010; Stutzer and Frey, 2010; Tinkler and Hicks, 2011a, 2011b; Veenhoven, 2012, Kahneman and Krueger, 2006, Brickman και Campbell 1971, κ.α.). Ωστόσο, υπάρχει και μία μερίδα ερευνητών οι οποίοι υποστηρίζουν ότι είναι απαραίτητη και η μελέτη της ευδαιμονικής προσέγγισης της ευημερίας (βλέπε Diener and Seligman 2004; Diener, Lucas, and Scollon 2006; Huppert et al. 2009; Ryan and Deci 2001; OECD, 2013).

Ηδονιστική Προσέγγιση

Βάσει της ηδονιστικής προσέγγισης (Andrews και Withey, 1974), η υποκειμενική ευημερία αποτελείται από την αξιολόγηση της ζωής, την εμπειρία των θετικών συναισθημάτων και την εμπειρία των αρνητικών συναισθημάτων. Η αξιολόγηση της ζωής είναι οι σκέψεις των ατόμων για το σύνολο της ζωή τους ή συγκεκριμένες πτυχές αυτής (Kahneman and Deaton, 2010; OECD, 2013), δηλαδή αφορά τη νοητική διάσταση της ευημερίας (Stutzer and Frey, 2010) και όχι την περιγραφή μιας συναισθηματικής κατάστασης. Η διαδικασία της αξιολόγησης της ζωής γίνεται με βάση το πως ενθυμούνται οι άνθρωποι τις εμπειρίες τους, το οποίο πιθανών διαφέρει από τον τρόπο με τον οποίο συνέβη στην πραγματικότητα (Kahneman et al, 2003). Τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της ζωής αφορούν τόσο την ζωή στο σύνολο της όσο και συγκεκριμένες πτυχές αυτής (OECD, 2013; Veenhoven, 2012). Η ικανοποίηση από

την ζωή ή από πτυχές αυτής μπορεί να γίνει είτε με ένα μεμονωμένο μέτρο είτε με κάποιο σύνθετο μέτρο (OECD, 2013) όπως είναι ο δείκτης Personal Well-being Index (International Wellbeing Group, 2013).

Η εμπειρία των συναισθημάτων αφορά την συναισθηματική ποιότητα των καθημερινών εμπειριών ενός ατόμου, δηλαδή, τη συχνότητα και την ένταση των συναισθημάτων τα οποία επηρεάζουν ευχάριστα ή δυσάρεστα τη ζωή (Diener et al. 1999; Kahneman and Deaton 2010). Η διαδικασία μέτρησης της εμπειρίας των συναισθημάτων είναι ίδια με αυτή που συμβαίνει κατά τη διαδικασία αξιολόγησης της ζωής (Kahneman et al. 2003) ωστόσο, σε αυτή τη περίπτωση αποτυπώνεται το πώς τα άτομα βιώνουν τα γεγονότα (Kahneman and Krueger, 2006). Κατά συνέπεια, αναδεικνύεται η σχέση των δύο αυτών εννοιών (Kahneman and Krueger, 2006; OECD, 2013).

Ευδαιμονική Προσέγγιση

Η ευημερία βάσει της ευδαιμονικής προσέγγισης εναπόκεινται στη πραγμάτωση των ανθρώπινων δυνατοτήτων (Ryff 1995) καθώς θεωρείται ότι δεν είναι πάντα θετικά τα αποτελέσματα από την επίτευξη των ανθρώπινων επιθυμιών ούτε προωθούν απαραίτητα την ανθρώπινη ευημερία, αν και μπορεί να παράγουν ευχαρίστηση (Ryan and Deci, 2001). Σύμφωνα με τους Huppert et al. (2009), η ευδαιμονική προσέγγιση δημιουργεί τη γέφυρα ανάμεσα στην ιδιωτική σφαίρα της προσωπικής ευτυχίας και τα ζητήματα δημόσιου χαρακτήρα που αφορούν τις ικανότητες, τις ελευθερίες και τις ευκαιρίες των ανθρώπων. Τα αντίστοιχα ευδαιμονικά μέτρα εστιάζουν σε διάφορες πτυχές της ψυχολογικής λειτουργίας των ανθρώπων (OECD, 2013)

Τι επηρεάζει την Υποκειμενική Ευημερία

Η ευημερία είναι μια έντονα υποκειμενική κατάσταση καθώς επηρεάζεται και καθορίζεται από μια πληθώρα διαφορετικών παραγόντων αλλά και συνδυασμό αυτών. Στους παράγοντες αυτούς μπορεί να συμπεριληφθούν στοιχεία τα οποία αφορούν το προσωπικό επίπεδο της ζωής ενός ατόμου, αλλά και στοιχεία που προέρχονται από το μακρο-περιβάλλον του. Επιπλέον, η ευημερία μπορεί να επηρεαστεί από στοιχεία του χαρακτήρα του ατόμου αλλά και από τυχαία γεγονότα τα οποία είναι εν μέρει θέμα τύχης, ενώ παράλληλα εξαρτώνται και από τις δεδομένες συνθήκες και δυνατότητες (Veenhoven, 1997). Η σχετική βιβλιογραφία έχει καταδείξει μια πληθώρα παραγόντων που επηρεάζουν την υποκειμενική ευημερία – όπως είναι το εισόδημα, η εργασία, η υγεία, η οικογένεια, η ποιότητα της κοινωνίας κ.α. (π.χ. Veenhoven 1997; Frey and Stutzer 2002a; Easterlin 2004; E. Diener 1984) – ωστόσο, ο πιο απλός τρόπος, και ίσως ο πιο ορθός, για να προσδιοριστούν οι παράγοντες αυτοί είναι να προσδιοριστούν από τα ίδια τα άτομα.

Δημιουργικότητα και ευημερία

Δεδομένου του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για την υποκειμενική ευημερία και το ήδη δημοφιλές πεδίο έρευνας που αφορά τα δημιουργικά επαγγέλματα, θα περίμενε κανείς ότι θα υπήρχε μια πληθώρα μελετών με αντικείμενο τη μεταξύ τους σχέση. Ωστόσο, δεν υπάρχουν γνωστές εμπειρικές μελέτες οι οποίες να εξετάζουν το παραπάνω θέμα, πέρα από το εγχείρημα των Fujiwara, Dolan, και Lawton (2015) για τον οργανισμό NESTA, στο οποίο επιχειρήθηκε ο προσδιορισμός της σχέσης των δημιουργικών επαγγελμάτων και της υποκειμενικής ευημερίας μέσα από την ανάλυση δεδομένων τα οποία προέκυψαν από τη στατιστική αρχή του Ηνωμένου Βασιλείου. Επιπλέον, στην Έκθεση του ΟΗΕ για τη δημιουργική οικονομία (United Nations, 2008), αναφέρεται ότι η δημιουργική εργασία έχει συνδεθεί με υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης των εργαζομένων συγκριτικά με άλλα επαγγέλματα, το οποίο πιθανόν προκύπτει από την αφοσίωση που δείχνουν οι δημιουργικοί εργαζόμενοι και την αίσθηση της πολιτιστικής συμμετοχής και της δημιουργικής ενασχόλησης. Ωστόσο, η ανάλυση δεν εμβαθύνει περισσότερο και δεν παρέχονται στοιχεία ώστε να ενισχυθεί αυτός ο ισχυρισμός.

Στην μελέτη των Fujiwara, Dolan, and Lawton (2015), βρέθηκε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των δημιουργικών επαγγελμάτων εμφανίζει, κατά μέσο όρο, υψηλότερα επίπεδα ευτυχίας και ικανοποίησης από τη ζωή απ' ότι το υπόλοιπο εργατικό δυναμικό στο Ηνωμένο Βασίλειο, ωστόσο, στην περίπτωση του άγχους η εικόνα αντιστρέφεται. Επειδή τα αποτελέσματα αυτά θεωρήθηκαν επισφαλή, σχεδιάστηκαν τρία μοντέλα και ελέγχθηκαν με πολυπαραγοντικές παλινδρομήσεις, τα οποία έδωσαν πιο ανάμεικτα αποτελέσματα. Ωστόσο, δεδομένου ότι τα στοιχεία της συγκεκριμένης έρευνας είναι δευτερογενή δεδομένα, τα αποτελέσματα αυτά δε μπορούν να θεωρηθούν, με βεβαιότητα έγκυρα. Αναδεικνύεται λοιπόν, η ανάγκη για περεταίρω διερεύνηση του συγκεκριμένου πεδίου.

Βιβλιογραφία

- Andrews, F.M., Withey, S.B., 1974. Developing measures of perceived life quality: Results from several national surveys. Soc. Indic. Res. 1, 1–26. doi:10.1007/BF00286419
- Diener, E., 1984. Subjective well-being. Psychol. Bull. 95, 542–575. doi:10.1037/0033-2909.95.3.542
- Diener, E., Lucas, R.E., Scollon, C.N., 2006. Beyond the hedonic treadmill: Revising the adaptation theory of well-being. Am. Psychol. 61, 305–314. doi:10.1037/0003-066X.61.4.305
- Diener, E., Seligman, M.E., 2004. Beyond money toward an economy of well-being. Psychol. Sci. Public Interest 5, 1–31.
- Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E., Smith, H.L., 1999. Subjective well-being: Three decades of progress. Psychol. Bull. 125, 276–302. doi:10.1037/0033-2909.125.2.276
- Easterlin, R.A., 2004. The economics of happiness. Daedalus 133, 26–33. doi:10.1162/001152604323049361

- Frey, B.S., Stutzer, A., 2002a. The economics of happiness. World Econ. 3, 25–41.
- Fujiwara, D., Dolan, P., Lawton, R., 2015. Creative occupations and subjective wellbeing.
- Huppert, F.A., Marks, N., Clark, A., Siegrist, J., Stutzer, A., Vittersø, J., Wahrendorf, M., 2009. Measuring well-being across Europe: Description of the ESS Well-being Module and preliminary findings. Soc. Indic. Res. 91, 301–315.
- International Wellbeing Group, 2013. Personal Wellbeing Index: 5th Edition.
- Kahneman, D., Deaton, A., 2010. High income improves evaluation of life but not emotional well-being. Proc. Natl. Acad. Sci. 107, 16489–16493. doi:10.1073/pnas.1011492107
- Kahneman, D., Diener, E., Schwarz, N. (Eds.), 2003. Well-Being: Foundations of Hedonic Psychology. Russell Sage Foundation, New York, NY.
- Kahneman, D., Krueger, A.B., 2006. Developments in the measurement of subjective well-being. J. Econ. Perspect. 20, 3–24.
- OECD, 2013. OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being. OECD Publishing.
- Ovaska, T., Takashima, R., 2006. Economic policy and the level of self-perceived well-being: An international comparison. J. Socio-Econ. 35, 308–325. doi:10.1016/j.socec.2005.11.054
- Ryan, R.M., Deci, E.L., 2001. On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. Annu. Rev. Psychol. 52, 141–66.
- Ryff, C.D., 1995. Psychological Well-Being in Adult Life. Curr. Dir. Psychol. Sci. 4, 99–104. doi:10.1111/1467-8721.ep10772395
- Stutzer, A., Frey, B.S., 2010. Recent advances in the economics of individual subjective well-being. Soc. Res. Int. Q. 77, 679–714.
- United Nations, 2008. Creative economy report 2008 creative economy: a feasible development option. United Nations, Geneva.
- Veenhoven, R., 2012. Happiness: Also Known as “Life Satisfaction” and “Subjective Well-Being,” in: Land, K.C., Michalos, A.C., Sirgy, M.J. (Eds.), Handbook of Social Indicators and Quality of Life Research. Springer Netherlands, Dordrecht, pp. 63–77.
- Veenhoven, R., 1997. Advances in understanding happiness. Rev. Québécoise Psychol. 18, 29–74.